Luoto 2018

Finnäsin ja Fagernäsin osayleiskaava-alueet – arkeologiset kohteet

Jaana Itäpalo 19.2.2018

KESKI–POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Luodon kunnassa on meneillään Finnäsin ja Fagernäsin osayleiskaavojen päivitys ja laajennuksen suunnittelutyö. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisten kohteiden tarkastelun molempien osayleiskaavojen suunnittelualueella. Selvityksessä ei tehty maastokäyntejä.

Ennen selvitystä kaavojen suunnittelualueilta ei ollut tiedossa arkeologisia kohteita museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunan mukaan. Selvityksen perusteella molempien kaavojen suunnittelualueilla sijaitsee mahdollisia muinaisjäännöksiä.

Finnäsin kaavan suunnittelualueella on 1-2 mahdollista muinaisjäännöstä ja yksi kulttuuriperintökohde. Fagernäsin kaavan suunnittelualueella on 4 mahdollista muinaisjäännöstä ja yksi kulttuuriperintökohde. Mahdolliset muinaisjäännökset on paikannettu paikallisen tiedon perusteella. Fagernäsin osayleiskaavan alueella kahden kohteen paikannus jäi epävarmaksi, nämä kohteet ovat 4. Langbro, sillan perustus ja 7 Holmboända, kivimuuri. Lisäksi alueella sijaitsee mahdollisesti vielä paikantamaton sotilastorpan paikka.

Fagernäsistä on tietoja kahdesta laivanrakennuspaikasta, joista raportin kohde nro 5. Skutrummet sijaitsee kaavan alueella, toinen olisi sijainnut lähellä kirkkoa. Jälkimmäistä ei ole voitu paikantaa eikä siihen liittyviä löytöjä ole tehty. Molempien kylien vanhin lähteissä mainittu historiallinen asutus on peräisin 1400-1500-luvuilta. Finnäsin-Gertrudsin alueelta mainitaan vanha kalastajien työskentelypaikka ja tukikohta (kohde nro 2 Gertruds byviken). Alue sijaitsee nykyään saaren sisäosassa ja voisi sijainnin perusteella liittyä kylän varhaiseen historiallisen ajan asutukseen.

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot..... 3

2. Lähtökohdat ja menetelmät..... 3

3. Maisema, topografia ja geologia..... 4

4. Historiallista taustaa 5

5. Yhteenveto..... 9

6. Kohdelista..... 10

7. Yleiskartat..... 11

8. Kohdekuvaukset..... 13

Finnäsin osayleiskaavan alue..... 13
Fagernäsin osayleiskaavan alue..... 19

9. Aineistoluettelo..... 26

1. Perustiedot

Selvitysalue: Finnäsin ja Fagernäsin osayleiskaava-alueet
Tilaaja: Luodon kunta
Selvityksen laji: esiselvitys
Kenttätyöaika: maastokäyntejä ei tehty
Karttanumerot: TM35-lehtijako, Q3343L (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako, 232204, 232205, 232207 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 0-15 m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Pohjanmaan museo, (digitaalinen kopio)
Aiemmat löydöt: -
Inventointilöydöt: -
Aiemmat tutkimukset: -.

Taustakartta Mml 2/2018

Kaava-alueiden yleissijainti.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Luodon kunnassa on meneillään Finnäsin ja Fagernäsin osayleiskaavojen suunnittelutyö. Finnäsin suunnittelualue sijaitsee kunnan pohjoisosassa Eugmon kylässä ja Fagernäsin suunnittelualue kunnan eteläosassa Larsmon kylässä. Finnäsin suunnittelualueen laajuus on n. 306 ha ja Fagernäsin kaava on n. 328 ha. Suunnittelualueet ovat metsämaastoa, peltoa ja kyläasutusaluetta. Ennen selvitystä niiltä ei ollut mainittu arkeologisia kohteita Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunassa. Luodosta tunnetaan pinta-alaan nähden vähän arkeologisia kohteita. Osin tämä selittyy sijaintikorkeudella. Tunnetut muinaisjäännökset ajoittuvat pääosin historialliseen aikaan.

Mahdollisten arkeologisten kohteiden paikantamisessa käytettiin lidar-aineistoa, ortoilmakuvia ja historiallista karttamateriaalia sekä paikallishistorioita. Paikallisen tiedon perusteella tunnettiin useita kohteita, joista Rune Rönnqvist Luodon paikallishistoriallisesta arkistosta luovutti tietoja kaavan suunnittelutyön tausta-aineistoksi.
Lidar-aineistossa näkyvät lähinnä isommat säännöllisen muotoiset kuoppakohteet ja vallirakenteet, kuten tervahaudat tai peltoaidat. Sen sijaan esimerkiksi kallioilla tai rakoissa sijaitsevat yksittäiset pienemmät röykkiöt

ja kuopat tai niiden muodostamat ryhmät eivät tavallisesti erotu aineistossa.

Isonjaon toimitus kesti Luodossa 1750-luvulta 1800-luvun puoliväliin asti. Isonjaon karttojen avulla voidaan paikantaa mahdolliset autioituneiden kantatalojen ja ennen isoajakoa perustettujen torppien paikat. Vanhin historiallinen asutus syntyi alueelle keskiajalla ja tämän asutuksen voi olettaa sijainneen myös eri alueilla ja korkeammilla muinaisrantatasoilla kuin myöhempi asutus. Myös elinkeinohistoriallisia kohteita, kuten tielinjo- ja, satama- ja laivanrakennuspaikkoja voidaan paikantaa vanhan karttamateriaalin avulla.

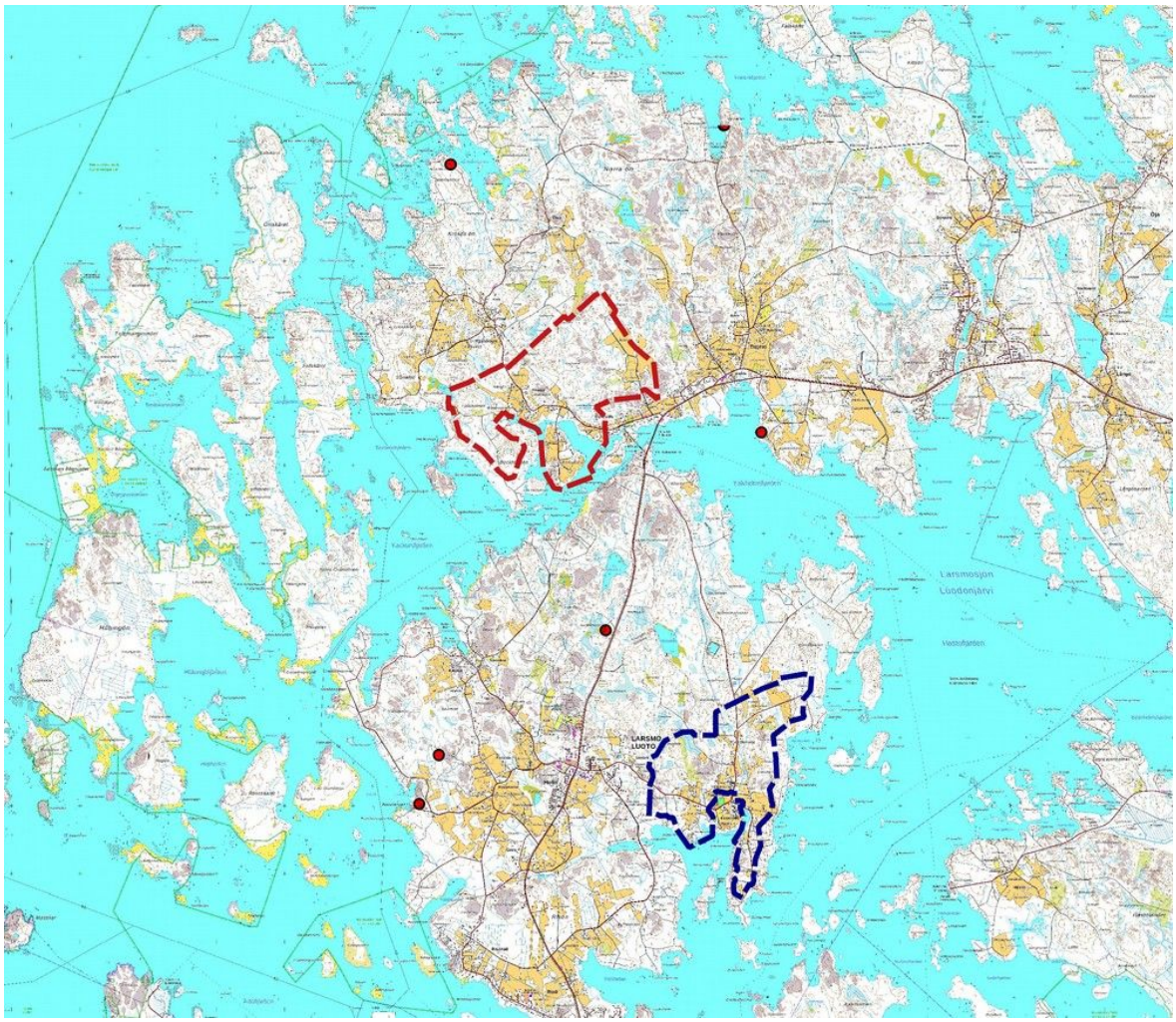

Suunnittelualueita lähinnä sijaitsevat tunnetut arkeologiset kohteet punaisina ympyröinä, jotka kaikki ajoittu- vat historialliseen aikaan. Kohdetiedot Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkunan mukaan.

3. Maisema topografia ja geologia

Finnäsin alue on suurimmaksi osaksi kallioista ja kivikkoista metsämaastoa. Asutus ja peltoalueet sijaitsevat pääosin Västerbyvägenin varrella. Suurempia korkeuseroja ei esiinny, keskimäärin sitä on n. 2,5-5 m/100 m. Maalaji on pääosin hiekkamoreenia. Kaavan eteläosassa sijaitsee Bonholmenin saari.

Fagernäsin alue on metsämaastoa ja peltoa, asutus sijaitsee lähinnä Fagernäsvägenin varrella. Alueella on useita melko laajoja kallioselänteitä, muualla maaperä on lähinnä hiekkamoreenia. Rantavyöhykkeet ovat pääosin matalia, ja suurempia korkeuseroja niillä ei esiinny. Suurimmat korkeuserot esiintyvät kallioalueilla, missä sitä enimmillään n. 7,5 m / 100 m. Alueen halki johtanut purjehdusreitti on kuivunut melkein kokonaan

ja sen kohdalla on enää oja. Kaava-alue rajautuu Luodon kirkon ympäristöön, joka on valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö.

4. Historiallista taustaa

Fagernäsissä oli verotietojen perusteella viimeistään 1500-luvun puolivälissä 6 veroa maksavaa kalastajatalonpoikaa. Finnäsin vanhin asutus lienee yhtä vanhaa. Kummankaan kylän alueelta ei ilmeisesti ole tiedossa näin vanhoja asutushistoriallisia kohteita. Kalastuksen ohella vanhin elinkeino oli hyljestys. Kalastus säilytti merkitsevän aseman elinkeinona 1900-luvulle saakka.

Useissa kirjallisissa lähteissä mainitaan, että Fagernäsissä olisi rakennettu 1600-luvulla laivoja Kruunupyyn Jouxholmenin kruunun veistämön toimintaan liittyen. Laivanrakennuspaikka olisi sijainnut lähellä kirkkoa, kohdetta ei ole voitu kuitenkaan paikantaa eikä alueelta tunneta siihen viittaavia löytöjä. Olemassa olevien tietojen perusteella voi päätellä, että kohde ei sijoittuisi kaavan alueelle. Toinen tiedossa oleva mahdollinen laivanrakennuspaikka sijoittuu kaavan alueelle (kohde nro 5 Skutrummet). Tältä paikalta on myös tehty toimintaan viittaavia löytöjä.

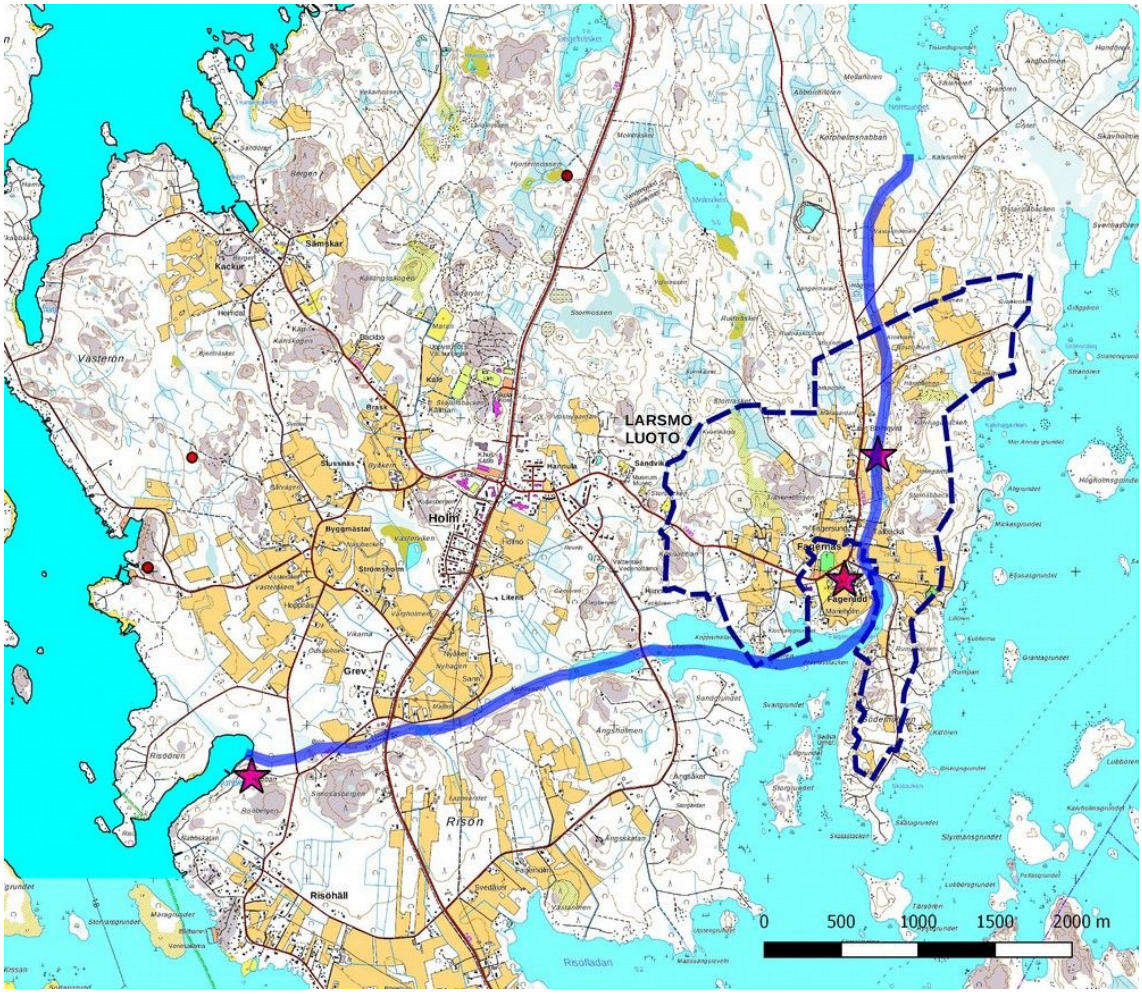

Muinainen purjehdusväylä johtaa Fagernäsin osayleiskaavan halki. Väylän varrella on ollut jopa kolme laivanrakennuspaikkaa, rakennuspaikat/mahdolliset rakennuspaikat merkitty tähdillä. Luodon kirkon lähellä olevaa ei ole voitu paikantaa löytöjen tai historiallisen karttamateriaalin avulla.

Otteet 1800-luvun puoliväliin mennessä valmistuneesta isojaon kartasta Fagernäsin ja sen ympäristön alueelta. Kartta Vaasan maakunta-arkisto.

Ote pitäjänkartasta, jossa on esitetty Fagernäsin aluetta. Kartta, Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6179829

Otteet 1800-luvun puoliväliin mennessä valmistuneesta isojaon kartasta Finnäsin-Gertrudsin ranta- ja saari-alueilta. Kartta: Vaasan maakunta-arkisto.

5. Yhteenveto

Arkeologisten arvojen tarkastelussa löytyi uusia mahdollisia muinaisjäännöksiä molemmalta kaavan alueelta, joskin niistä vain osasta on tiedossa konkreettisia muinaisjäännöksiin viittaavia löytöjä tai havaintoja.

Finnäsin kaavan suunnittelualueella on 1-2 mahdollista muinaisjäännöstä ja yksi kulttuuriperintökohde. Mielenkiintoisin näistä on vanha kalastajien työskentelypaikka ja tukikohta kohde nro 2 Gertruds byviken.

Fagernäsin kaavan suunnittelualueella on vähintään 4 mahdollista muinaisjäännöstä ja yksi kulttuuriperintökohde. Kahta mahdollista muinaisjäännöskohdetta ei voitu sijoittaa nykyiselle karttapohjalle tai sijaintitieto on epävarma, nämä kohteet ovat: 4. Langbro, 1700-1800-lukujen vaihteessa valmistuneen sillan perustus ja 7. Holmboända, kivimuuri. Lisäksi alueella on mahdollisesti sotilastorpan paikka, jonka sijaintia ei voitu varmistaa.

Fagernäsistä on tietoja kahdesta laivanrakennuspaikasta, joista toinen sijoittuu kaavan alueelle (kohde 5 Skutrummet), toinen olisi sijainnut lähellä kirkkoa. Jälkimmäisestä ei ole voitu paikantaa eikä siihen liittyviä löytöjä ole tehty.

Molempien kylien vanhin lähteissä mainittu historiallinen asutus on peräisin 1400-1500-luvuilta. Kaksi Finnäsin suunnittelualueella sijaitsevaa kohdetta tai aluetta voisi liittyä tähän vanhimpaan asutukseen. Nämä kohteet ovat: kohde nro 2 Gertruds byviken, joka on vanha kalastajien työskentelypaikka ja tukikohta sekä kohde nro 1 Brändholmen, jota on pidetty mahdollisena kylän varhaisimman asutuksen alueena. Brändholmenista ei ole kuitenkaan konkreettisia löytöjä, joten tulkinta jää avoimeksi. Fagernäsin alueelta ei ole tiedossa vanhimpaan historialliseen asutukseen liitettäviä kohteita.

19.2.2018

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Kohdelista

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	laji
Finnäsin osayleiskaava					
1. Brändholmen	13	Kylänpaikat	Uusi aika		U
2. Gertruds byviken	15	Työ- ja valmistuspaikat/verkonkui-vaustelineiden tukiröykkiöt	Keskiaika ?		U
3. Finnäs	17	Kylänpaikat/kantatalot	Uusi aika		K
Fagernäsin osayleiskaava					
4. Langbro	19	Kulkuväylät/sillat	Uusi aika		U
5. Skutrummet	20	Työ- ja valmistuspaikat/laivan raken-nuspaikat	Uusi aika		U
6. Stens	22	Työ- ja valmistuspaikat/tervahaudat	Uusi aika		U
7. Holmboända	23	Kivirakenteet/kivimuurit	Historiallinen		U
8. Fagernäs	23	Kylänpaikat/kantatalot	Uusi aika		K
9. Blomqvist	24	Kylänpaikat/sotilastorpat	Uusi aika		m

Taulukko: **U** mahdollinen muinaisjäännöskohde, **K** mahdollinen kulttuuriperintökohde **m** muu kohde

7. Yleiskartat

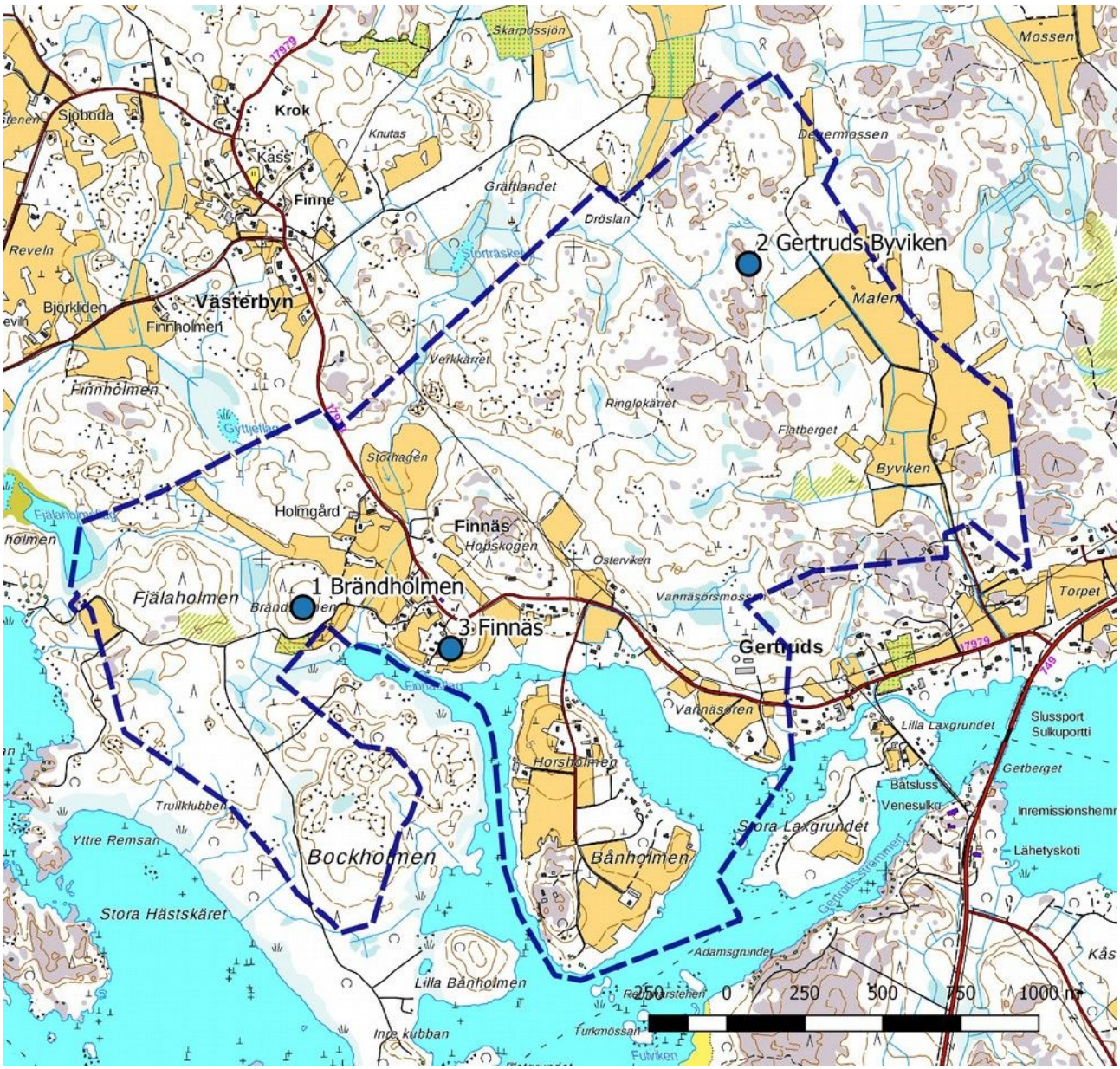

Finnäsin osayleiskaava. Kohteiden sijainti sinisenä ympyränä.

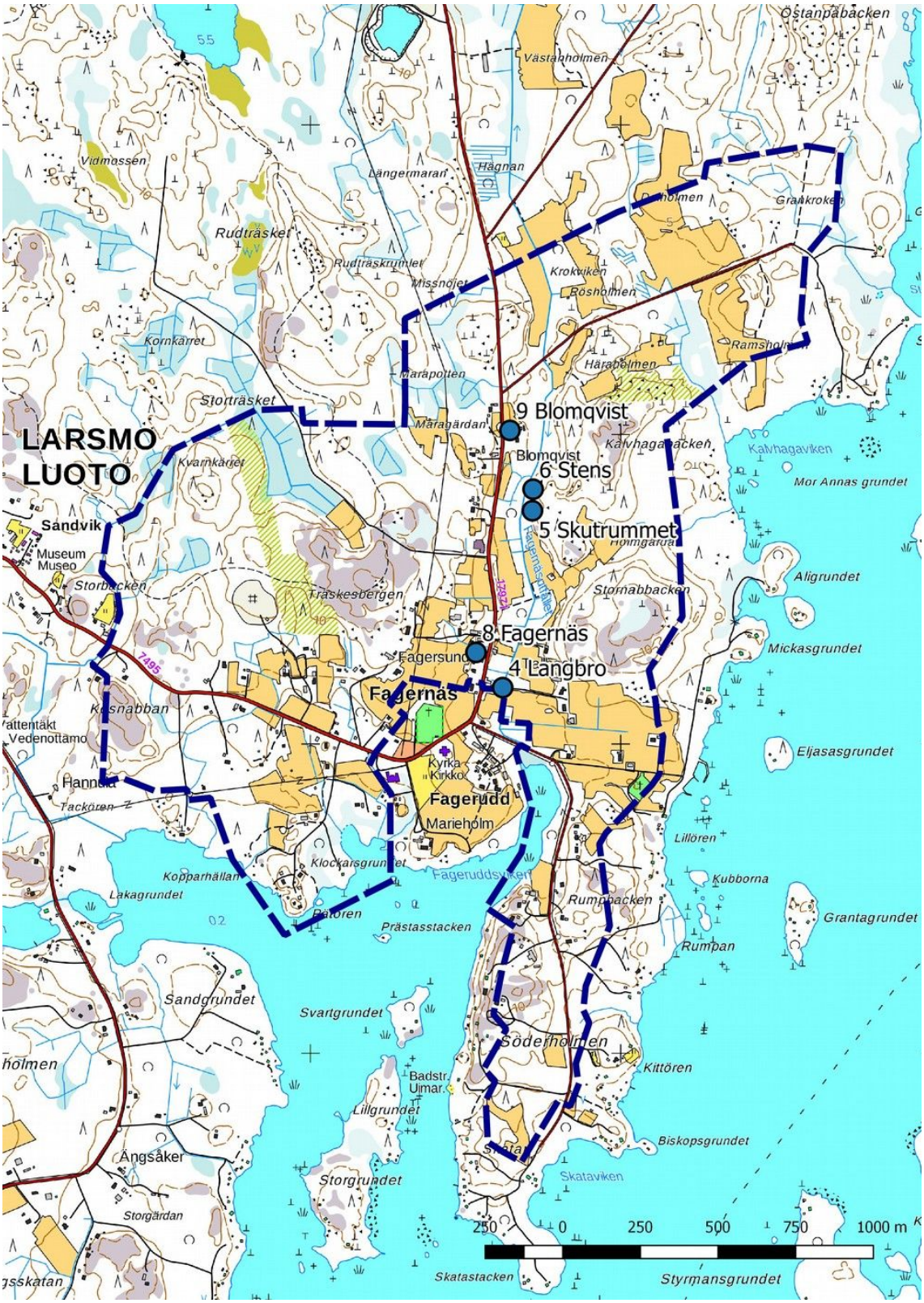

Fagernäsin osayleiskaava. Kohteiden sijainti sinisenä ympyränä.

8. Kohdekuvaukset

1. Brändholmen

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Mahdollinen muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232204
Tyyppi	kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7081844 I 289131
Tyypin tarkenne		N2000	n. 10 m
Lukumäärä		laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Mäen korkein alue
Ajoitustarkenne		Kaava-alue	Finnäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Finnäsin asutusalueen länsipuolella oleva moreenimäki, jota ympäröivät pellot, länsipuolella on kosteampaa maastoa ja entisten peltojen aluetta.
Kuvaus: On arvioitu, että Finnäsin varhaisin historiallisen ajan asutus olisi voinut sijaita Brändholmenilla. Paikalta ei kuitenkaan ole tehty tähän viittaavia löytöjä.
Paikallisen historian tuntija Rune Rönnqvist: *”Den tidigaste boplatsen på Finnäs har oberoende forskare kommit till låg uppe på Brändholmen. Några fynd som belägger detta har inte mig veterligen hittats.”*

Mäkeä ympäröivät alueet ovat maaperältään hienolajitteisia ja peltoa. 1500-luvun rantataso on korkeudella n. 5 m mpy, jolloin alue oli vielä saarena, joten näin varhainen pysyvä asutus paikalla ei vaikuta todennäköiseltä. Vuosina 1796 ja 1858 päivätylle isonjaon kartalle on merkitty peltoja mäen eteläpuolelle ja niille johtava tie, ks. isonjaon kartta s. 8. Asutukseen viittaavia merkintöjä ei kartalle ole. Niitä ei löytynyt myöskään myöhemmiltä kartoilta. Mäen alue on laajasti metsäaurattu, ja mahdollisia paikalla olleita rakenteita olisi siten voinut hävitä. Maaperältään alue olisi soveltunut kaskiviljelyyn.

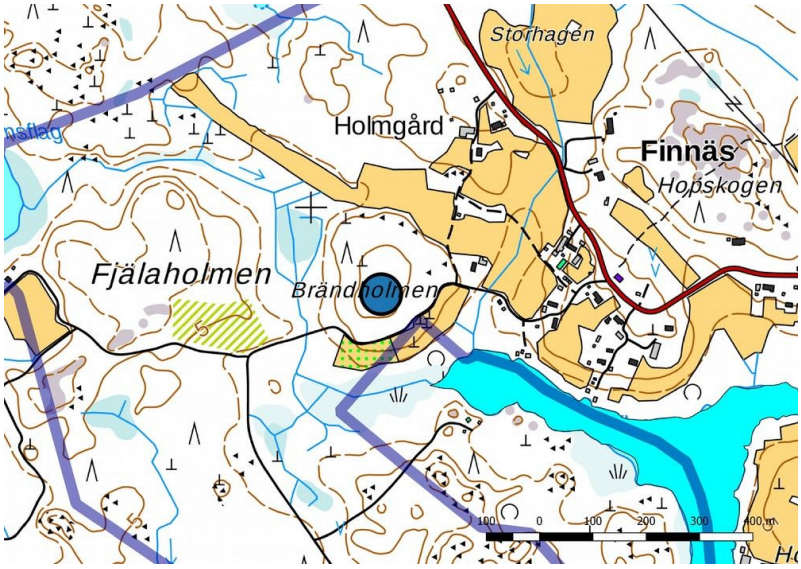

Brändholmenin mäen laki sinisen ympyrän kohdalla.

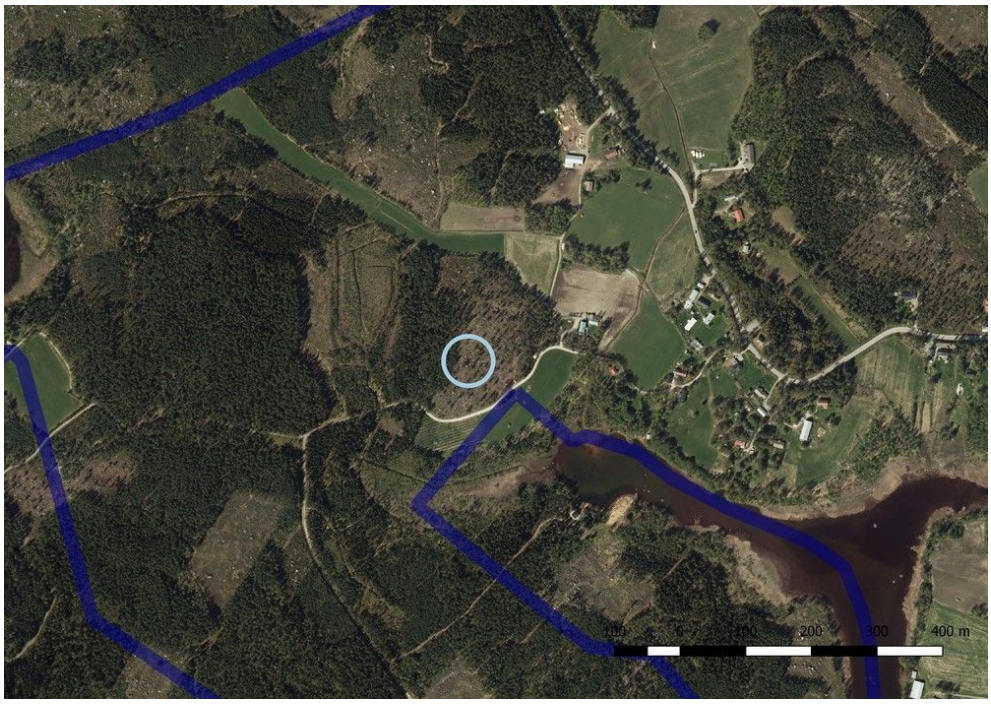

Alue ortokuvalla, tausta-aineisto Mml 2/2018.

Ote 1800-luvun puolivälissä laaditusta pitäjänkartasta. Brändholmenin mäki punaisen ympyrän kohdalla. Kartta: Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6179809

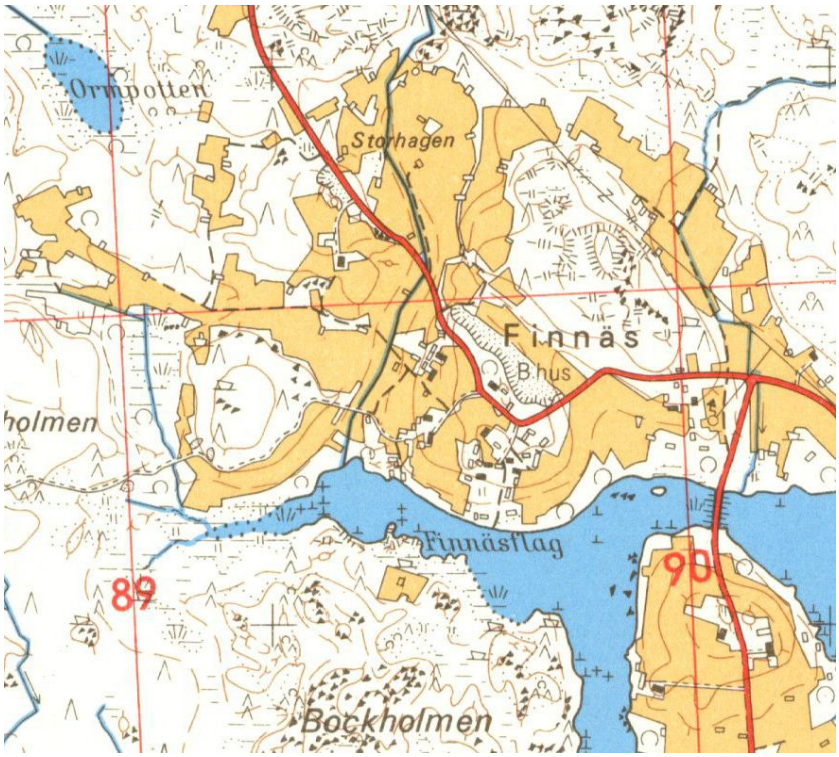

Ote vuoden 1972 peruskartasta. Brändholmenin mäki oli melkein kokonaan peltojen ympäröimä. Maanmittauslaitos, http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

2. Gertruds byviken

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Mahdollinen muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232204
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7082946 I 290561
Tyypin tarkenne	verkonkuivaustelineiden tukiröykkiöt	N2000	n. 10-12,50 m
Lukumäärä		laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Paikallisen ilmoituksen mukaan
Ajoitustarkenne	Keskiaikainen ?	Kaava-alue	Finnäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Finnäsistä n. 1,5 km koilliseen Malenin peltoalueiden länsipuolella pohjoiseteläsuuntaisen kallioalueen pohjoisosassa luontopolun varrella. Myös ympäröivillä alueilla on kallioita.
Kuvaus: Kalastajien ja mahdollisesti hylkeenpyytäjien työskentelypaikka ja tukikohta sijaitsee muinaisen purjehdusreitin varrella. Paikalla mainitaan olevan edelleen pieniä kiviröykkiöitä, jotka voidaan tulkita verkonkuivatustelineiden tukiröykkiöiksi.
Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvisti: *”Längs gamla seglarleder i Larsmo användes skyddade natur-*

hamnar med släta hällar som arbetsplatser vid nätfiske och kanske sälfångst. På tre olika ställen har sådana lokaliseras. (Hannulaområdet och två i Gertruds området). De befinner sig idag högt uppe på land långt från kusten. Den överlägset största i omfång och mest fyndrika är den i Byviken som ligger inom delgeneralplanen. Den omnämns i handlingar redan 1873 och 1890. Gertruds vandringsled går över området och en viss förstörelse har skett genom att använda stenarna till grillning."

Kohde mainitaan jo Zackarias Scahlinin teoksessa Fasta fornlämningar i Larsmo (1873): *"På ett bärg långt inne i djupa skogen lära finnas flera smärre stenhopar i rad. Man tror att de blivit uppförda till s.k näti-vallar d.v.s till stödför nätistickor på hvilka fiskare fordomtid hängde sina nät."* Myös L.H. Sandelin mainitsee kohteen teoksessa Arkeologisk och historisk beskrivning över den svenskspråkiga delen av Pedersöre härad (1890): "*Fiskarnäs bärg. Där finns små runda stenrösen där fiskare antagligen haft sina nätgistor uppresta. 5-10 stenar finns i hvart och ett av rösena som äro uppsatta i en viss ordning."*

Ilmeisemmin kohde on vielä olemassa, mutta se olisi paikallisen tiedon mukaan jonkin verran vaurioitunut. Topografian ja sijaintikorkeuden perusteella kohteella on ikää useita satoja vuosia. Veneellä alueelle pääsy on estynyt jo viimeistään 1600-luvun kuluessa.

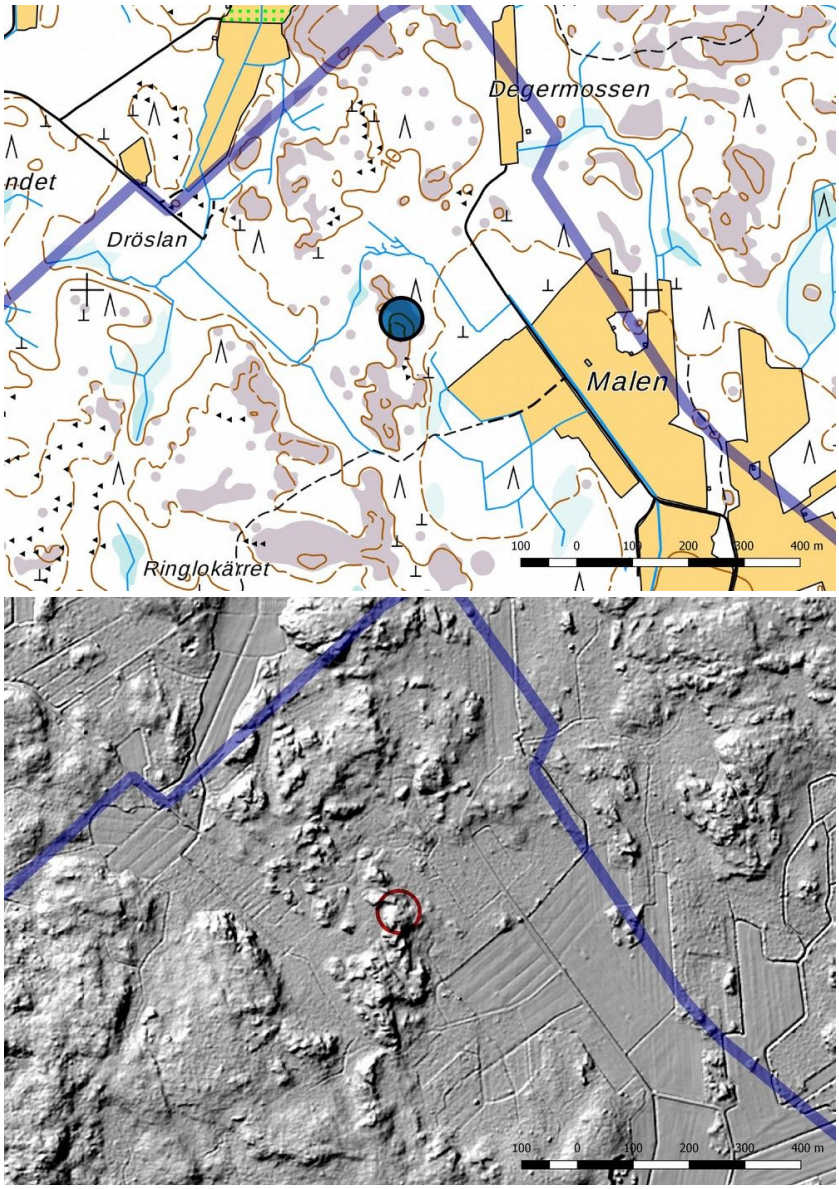

Gertruds byvikenin sijainti merkittynä peruskartalle ja lidar-kuvaan.

3. Finnäs

Rekisteritiedot		**Paikkatiedot**	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	232204
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	**P 7081713 I 289605** P 7081818 I 289459
Tyypin tarkenne	kantatalot	N2000	n. 5-7,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Asemointi isonjaon kartan perusteella
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Kaava-alue	Finnäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Eugmon saaren lounaisosassa suojaisan Finnasflagganin pohjoisrannalla.
Kuvaus: Kantatalon paikka sijaitsee Finnäsin tiiviissä talorymässä. Ympäröivät alueet ovat peltoa. Vuosina 1798-1858 valmistuneelle isonjaon kartalle Finnäsin alueelle on merkitty kaksi taloa (ks. kartta sivulla 8), taloilla oli käytössä myös tuulimylly.

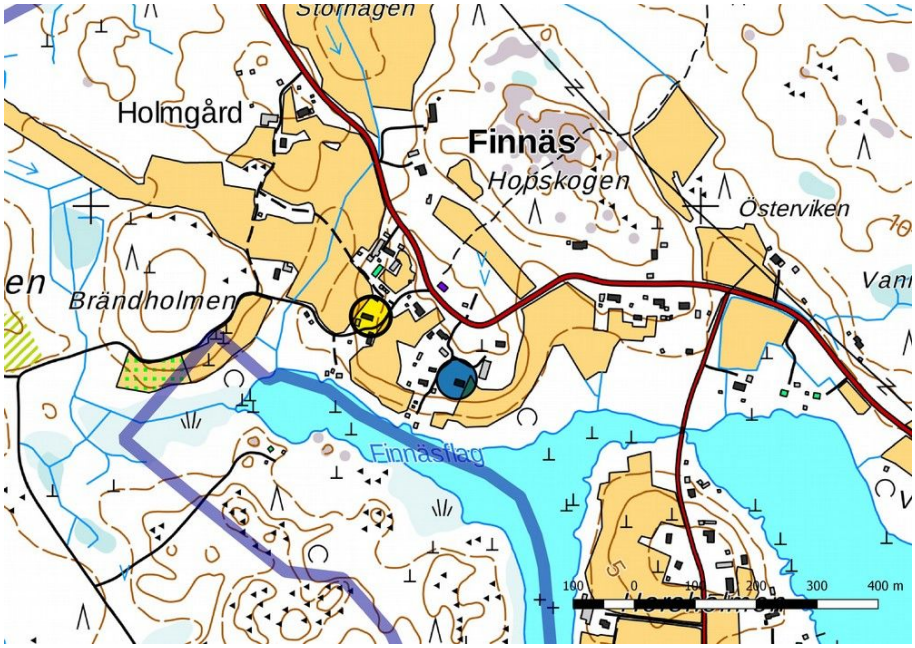

Finnäs, isonjaon kartalle merkittyjen talojen paikat sinisen ja keltaisen ympyrän kohdilla.

Otteet 1700-luvun lopulla mitatuista isonjaon kartoista. Finnäsiin on merkitty vain yksi talotontti, vrt. kartta sivulla 8. Kylän eteläiset saaret olivat kaikki ainakin osin niittyinä ja peltoina. Toiselle kartalle on Bånholmenin saarelle merkitty muutama niittylato. Kartat Vaasan maakunta-arkisto.

4. Langbro

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Mahdollinen muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Kulkuväylät	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7076182 I 292620
Tyypin tarkenne	sillat	N2000	n. 2,5 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	Historiallinen	Koordinaattiselite	Sijaintitieto epävarma
Ajoitustarkenne	Uusi aika (1790-1800)	Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Fagernäsissä. Kohdetta ei voitu tarkemmin paikallistaa nykyiseltä peruskartalta. Sijainti on arvioitu isonjaon kartan avulla.
Kuvaus:
Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvist: *"…-langbron = den brobank som byggdes ca 1790-1800 över sundet. Vägbanken kvar men broöppningen ombyggd med betongringar."*

Vuosina 1798-1858 valmistuneelle isonjaon kartalle on merkitty silta kirkosta n. 250 metrin etäisyydelle pohjoiseen. Silta ylitti muinaisen purjehdusväylän, josta nykyään on jäljellä vain kapea oja Fagernäsutfalletin kohdalla. Pituutta sillalla oli yli 100 metriä. Selvityksessä ei varmistunut viitataanko paikallisissa tiedoissa tähän siltaan vai onko alueella ollut mahdollisesti toinenkin silta. Vanhoilta kartoilta ei löytynyt merkintöjä muista silloista.

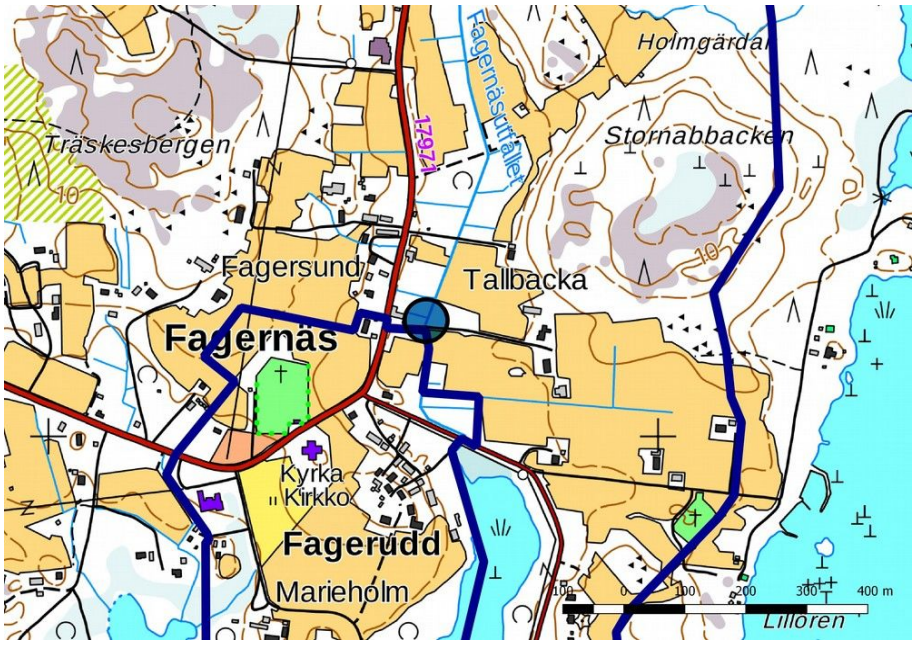

Langbro.

Ote isojaon kartasta, johon on merkitty entisen salmen ja nykyisen Fagernässutfalletin ylittävä silta. Kartalle on merkitty myös kolme Fagernäsiä.

5. Skutrummet

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Mahdollinen muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7076753 I 292716
Tyypin tarkenne	laivanrakennuspaikat	N2000	n. 2,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Paikallisen tiedon mukaan
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Larsmon saaren länsiosassa Luodon kirkosta n. 800 m pohjoiskoilliseen kallioisen länteen laskevan rinteen reunalla ja muinaisen purjehdusreitin rantatörmällä.

Kuvaus: Suullisen perimätiedon alueelta olisi löydetty 1890-luvulla jäänteitä aluksesta. Paikalta on löydetty myös työkaluja (Larsmo från istid till nutid, s. 29). On tulkittu, että paikalla olisi rakennettu laivoja.

Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvist: *”Platsen finns utmärkt med namnet skutrummet på en gammal grundkarta. Enligt muntlig information har hittats fynd av verktyg på platsen som bestyrker saken. Lutningen*

på sluttningen ner till sundet är den rätta för kölsträckningar."

1700-1800-luvun kartoilla ei ole merkintöjä, jotka viittaisivat laivanrakennuspaikkaan tällä kohdalla. Vuoden 1972 peruskartalle alueelle on merkitty pieni peltotilkku, lähistöllä oli muitakin peltoja ja niiden reunoilla latoja. Skutrummet-nimi on merkitty vuoden 1986 peruskartalle, tuolloin alueella ei sijainnut enää peltoa. Länsipuolella oli vielä pieni lampi, muuten uoma oli kuivahtanut kapeaksi ojaksi.

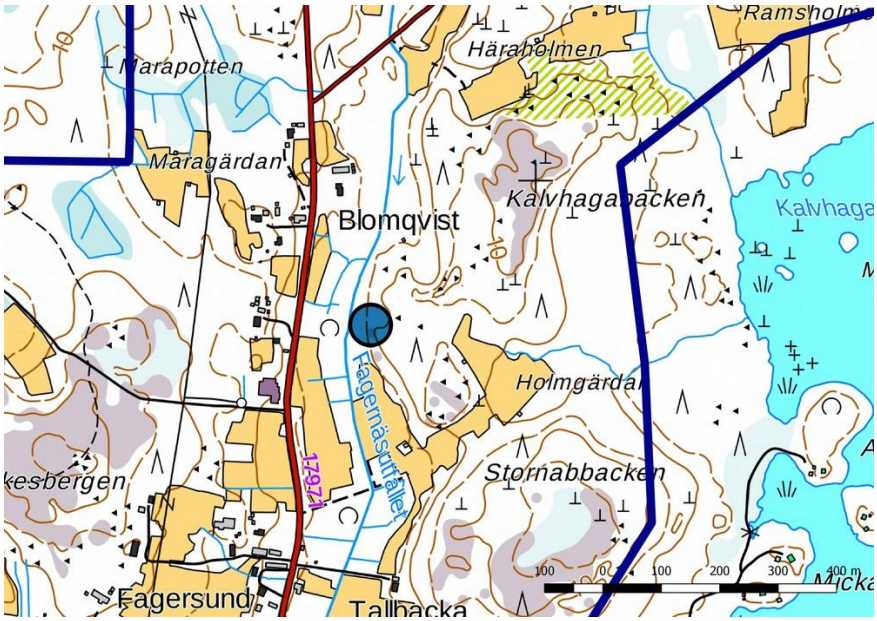

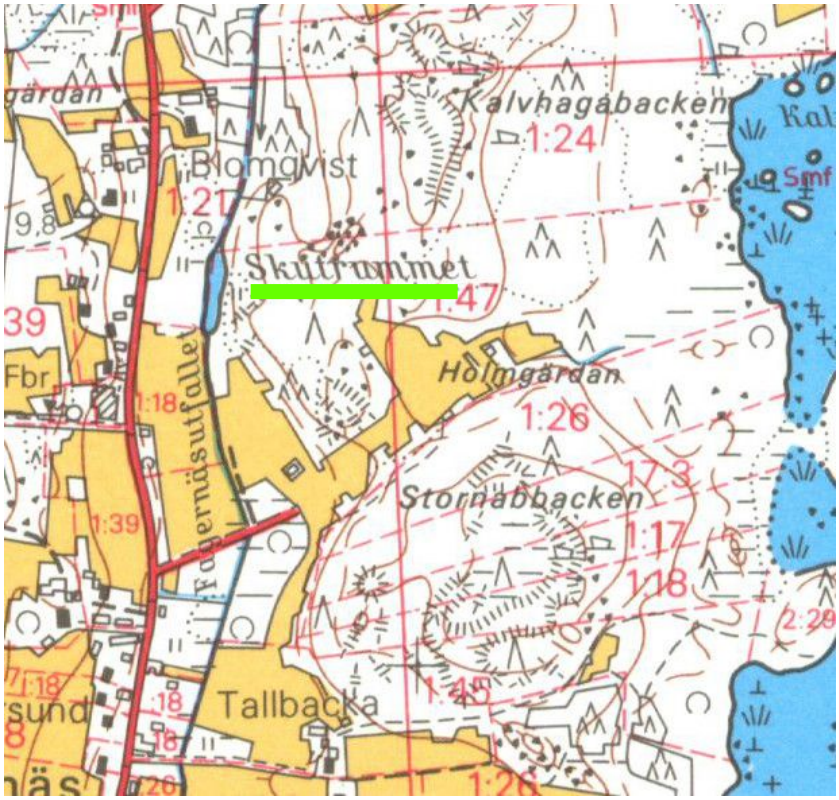

Skutrummet nykyisellä ja vuoden 1986 peruskartalla.

6. Stens

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Mahdollinen muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7076823 I 292718
Tyypin tarkenne	tervahaudat	N2000	n. 2,5 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Paikallisen tiedon mukaan
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Larsmon saaren länsiosassa Luodon kirkosta n. 800 m pohjoiskoilliseen kallioisen länteen laskevan rinteen reunalla ja entisen veneväylän rantatörmällä. Maaperä paikalla lienee melko kivikkoista.
Kuvaus:
Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvist: *"Mycket väl bibehållen tjärdal på Stens hemman. (Belägen nära Lars-Johan Stens bostadshus). Vid provtagning rikligt med kol ett spadtag under markytan. I musieverketsregister (muinaisjännösrekisteri) finns på Kalvholmen i Eugmo en tjärdal noterad. Totalt har jag hittat spår och skrifter av endast 6 st tjärdalar i Larsmo. (i Esse finns ett 60 tal). Bristen på skog här i forna tider medförde att tjärdalar i Larsmo kan betraktas som unika och utgör en fornlämning. Den på Stens och Kalvholmen är de enda som är i ursprungligt skick. Den i Fagernäs har sannolikt anknytning till skeppsbyggnadsverksamheten på 1600-1800-talet i Fagernäs."*

Lidar-aineiston perusteella paikalla olisi yksi tervahauta, joka olisi halkaisijaltaan yli 10 m.

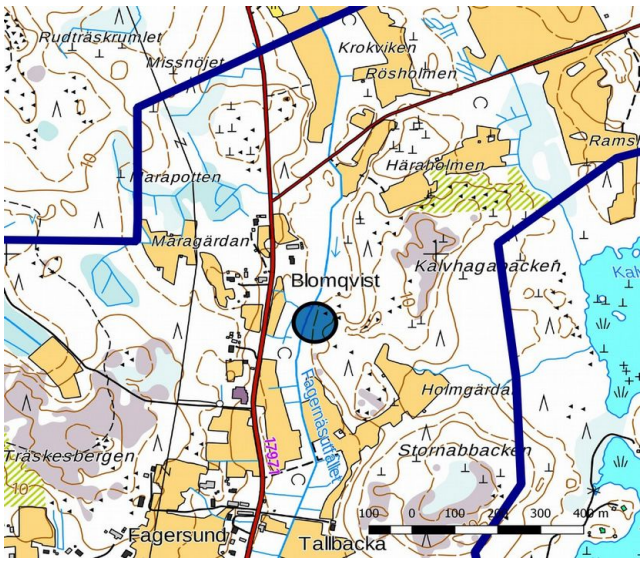

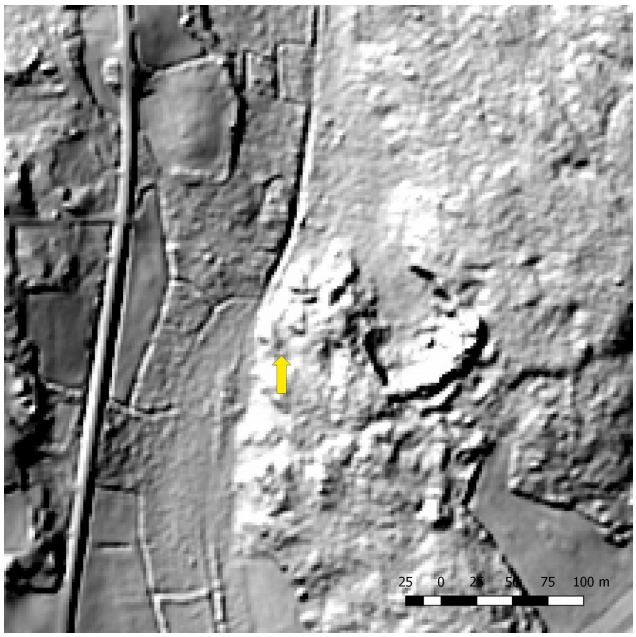

Stens, tervahaudan sijainti peruskartalla, lidar-kuvassa keltaisen nuolen osoittamassa kohdassa.

7. Holmboända

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Kivirakenteet	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	Ei voitu paikantaa
Tyypin tarkenne	kivimuurit	N2000	
Lukumäärä		laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	
Ajoitustarkenne		Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot:
Kuvaus: Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvist: *”-stenmur 200 steg från langbrogrytje på backen vid Holmboända. Platsen inspekterad med arkeolog Håkan Vikström. Sannolikt en gammal historisk byggnadsplats men fynden räcker inte till för att med säkerhet fastslå att det är en fornlämning.”*

Kohdetta ei voitu paikantaa nykyiseltä kartalta.

8. Fagernäs

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7076296 I 292534
Tyypin tarkenne	kantatalot	N2000	n. 5 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Asemointi isonjaon kartan mukaan
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Larsmon saaren länsiosassa Luodon kirkosta pohjoiseen, Fagernäsintien ja muinaisen purjehdusreitin varrella.
Kuvaus: Luodon kirkon ympäristöön on merkitty 1790-luvulla mitatulle isonjaon kartalle neljä taloa tai taloryhmää, jotka olivat Fagernäs, Fagernäs-Grels, Fagerrudd ja Marieholm. Kaavan alueella sijaitsevan kantatalon paikka on tiiviisti rakennettua, idässä tontti rajautuu tiehen ja lännessä peltoihin, pohjois- ja eteläpuolella on muita omakotitalojen tontteja.

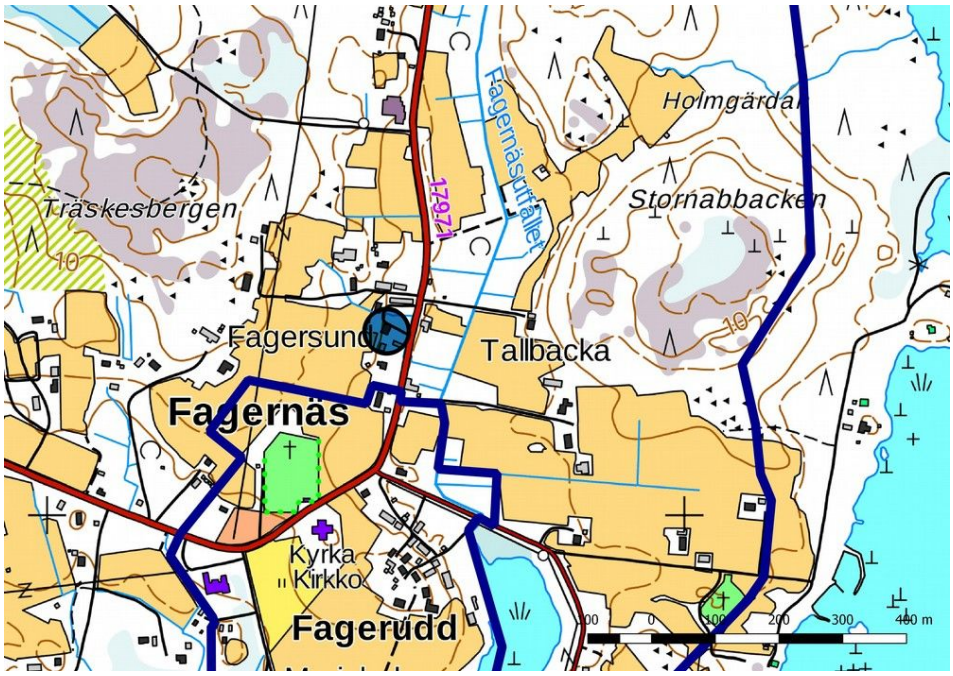

Fagernäs.

9. Blomqvist

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q3343L
Laji	Muu kohde	Vanha yleislehtijako	232207
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P 7077098 I 292641
Tyypin tarkenne	torpat	N2000	2,5 m
Lukumäärä	1	laajuus	
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Arvioitu sijainti
Ajoitustarkenne		Kaava-alue	Fagernäsin osayleiskaava

Maastotiedot: Fägernäsvägenin ja Ramsholmenintien risteyskohdan tuntumassa.
Kuvaus: Paikallinen historian tuntija Rune Rönnqvist mainitsee Fagernäsistä sotilastorpan: *”Inventeringen har gjorts på 1990-talet av Max Öberg. Platserna borde bara utmärkta med skyltar i terrängen. Dokumentation finns också på lokalarkivet men platserna har inte blivit satta i koordinater.”*

Fägernäsiin on merkitty kaksi sotilastorppaa isonjaon kartalle. Niistä toinen sijaitsi kaavan tuntumassa Kopparhällanin pohjoisrannalla, missä on nykyisin omakotitalo ja huvila. Toinen torpan paikka sijaitsee kaavan pohjoisosassa. Mahdollisesti paikallisissa tiedoissa viitataan johonkin muuhun torpan paikkaan kuin edellä mainittuihin.

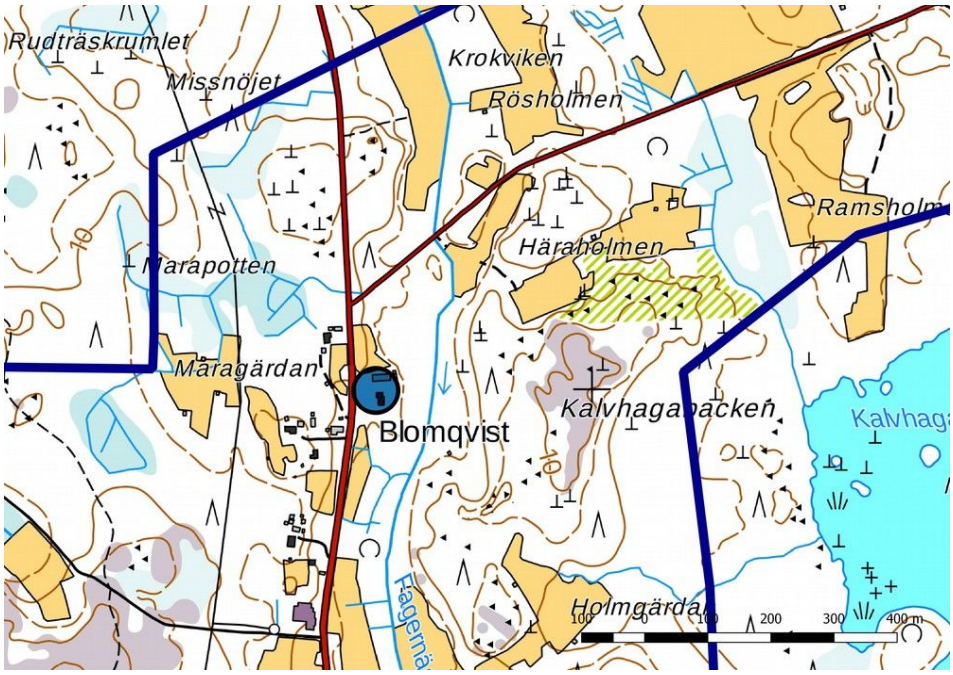

Blomqvist, arvioitu sijainti.

Sotilastorpan paikka kartassa vasemmalla keskellä.

9. Aineistoluettelo

Arkistolähteet:

Isonjaon kartat Larsmo ja Eugmo; Vaasan maakunta-arkisto.

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: Pitäjänkartat, Luoto, Arkistolaitoksen digitaaliarkisto,
http://digi.narc.fi/digi/search.ka

Geologian tutkimuskeskus,
http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta

Maanmittauslaitos,
http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Luoto:
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx

Kirjallisuus:

Larsmo från istid till nutid. Larsmo Hembygdsförening r.f. 2006.

Maritimt arv i Österbotten. Österbottens förbund 2001.

Muu aineisto:

Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.